

กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน : ศึกษากรณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชน
อำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

**The Northeastern Conservation Process : A Case Study of the Nong Bua
Daeng Community Fellowship Chaiyaphum Province**

พระมหาสังคม ชยานนุโธ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

Phramaha Sangkom Chayananto

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chaiyaphum Buddhist College, Thailand

E-mail : sangkom5899@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาประวัติและกระบวนการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ 2) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมและการเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง 3) เพื่อสืบสานการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง ซึ่งเป็นกระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสานในรูปแบบประเพณีบุญแห่งกระฐูป

ผลการวิจัยพบว่า 1. ประเพณีบุญกระฐูปของชาวอำเภอนองบัวแดง จะทำก่อนวันออกพรรษา 3 วัน เพื่อเป็นพุทธบูชา เมื่อครั้งพระพุทธเจ้าเสด็จกลับจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ลงมายังโลกมนุษย์ เพื่อโปรดพุทธมารดา ดังนั้น ชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ จึงได้จัดงานประเพณีบุญแห่งกระฐูป ซึ่งปัจจุบันการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้บรรจุงานประเพณีบุญแห่งกระฐูปออกพรรษา ในปฏิทินเป็นงานประจำปีของจังหวัดชัยภูมิ 2. การอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูปเริ่มแรกเฉพาะชุมชนที่ปฏิบัติมา ตอนนี้อยู่ในทุกหมู่บ้านที่ทำการลักษณะเดียวกัน คือ การนำเอกลักษณ์หรือวัตถุประสงคนำมาเผยแพร่ คนในชุมชนเห็นไปในทิศทางเดียวกัน การให้คงอยู่ให้รู้จักในวงกว้าง ดังนั้น หน่วยราชการจะเข้ามาดูแลเรื่องสถานที่ สภาพแวดล้อมของพื้นที่จัดงาน ทุกท้องถิ่นช่วยเหลือกันให้เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เผยแพร่สร้างเครือข่ายเชิญชวนนักท่องเที่ยว 3) การอนุรักษ์สืบสานประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง เป็นเรื่องของการฝึกฝนให้กลุ่มเยาวชนได้เห็นถึงคุณค่าของจารีตประเพณีที่ปู่-ย่า ตา-ยาย ได้ร่วมด้วยช่วยกันในการสืบสานประเพณีบุญแห่งกระฐูป เพื่อให้ลูกหลานได้อนุรักษ์เป็นมรดกของชุมชนอำเภอนองบัวแดง และเกิดคุณค่าทางจิตใจของคนในชุมชนอำเภอนองบัวแดง

คำสำคัญ: กระบวนการอนุรักษ์ ; ท้องถิ่นอีสาน ; บุญแห่งกระฐูป

Abstracts

The objective of the research is 1) to study the history and the process of preserving the tradition of the merit-making procession of the communities of Nong Bua Daeng District Chaiphum. 2) to study the participation and the changing of the tradition of Joss stick incense procession of Nong Bua Daeng community. 3) to investigate the conservation of the Joss stick incense tradition of Nong Bua Daeng community Which is a process of preserving Isan local traditions In the tradition of the merit of incense.

The result of research found that : 1. Traditions of merit, incense, people of Nong Bua Daeng district Will be done before the three days of Buddhist Lent When the Lord Buddha returned from the heaven of heaven to the human world To please the mother of Buddhists Therefore, Nong Bua Daeng district community Chaiphum Therefore organized a tradition of merit making At present, the Tourism Authority of Thailand has packed the Buddhist Lent Ceremony. In the calendar is the annual event of Chaiphum. 2. Conservation of tradition, incense merit process. Initially, only the communities that practice Now, almost every village that does the same is bringing identity. Or the purpose to be distributed People in the community agree in the same direction, preserving to be widely known. Therefore, government agencies will take care of the location. The environment of the exhibition area Every locality helps each other to publicize. Disseminate networking to invite tourists. 3. Conservation and investigation of the tradition of joss stick incense in the community of Nong Bua Daeng District Is a matter of training Youth groups see the value of customs that grandparents have died Together with helping in the investigation of the tradition of merit making For the children to conserve as The heritage of the community in Nong Bua Daeng District and the mental value of the people in the community, Nong Bua Daeng District.

Keywords: Conservation Process; Northeastern; Traditions of merit

บทนำ

พระพุทธศาสนาได้อุบัติขึ้นในโลกเมื่อ 45 ปี ก่อนพุทธศักราช โดยพุทธศักราชนั้น เริ่มนับ 1 ถัดจากปีที่พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานในดินแดนชมพูทวีป ปัจจุบันได้แก่ประเทศอินเดีย และเนปาล หลังจากนั้นเป็นต้นมา พระพุทธเจ้าก็ได้ทรงออกเผยแผ่ขยายไปในชมพูทวีปได้อย่างรวดเร็ว ทำให้คนในชมพูทวีปละทิ้งลัทธิความเชื่อเดิมและหันมานับถือพระพุทธศาสนามากขึ้นจนถึงทุกวันนี้

ภูมิภาคแถบประเทศไทยปัจจุบันได้รับเอาพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ตั้งแต่ พุทธศตวรรษที่ 3 ซึ่งตรงกับสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช ได้ส่งพระสมณทูต คือ พระโสณเถระ และพระอุตตรเถระมาเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยสันนิษฐานว่าน่าจะเข้ามาทางจังหวัดนครปฐม (สมัยก่อนเป็นดินแดนสุวรรณภูมิ) จากนั้นประเทศไทยก็ได้รับเอาพระพุทธศาสนาทั้งนิกายเถรวาท และนิกายมหายานสืบมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ จนถึงปัจจุบัน ประชาชนชาวไทยประมาณร้อยละ 95 นับถือพระพุทธศาสนา และพระพุทธศาสนาได้ถูกหล่อหลอม เป็นเลือดเนื้อของประชาชนชาวไทย จนกลายเป็นวิถีชีวิตและคุณลักษณะพิเศษที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ในบริบทสังคมระดับประเทศกระแสการพัฒนาด้านต่างๆ ของประเทศไทยมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง

และประเพณีวัฒนธรรม ตลอดจนด้านการท่องเที่ยว มีการปฏิบัติที่เห็นได้ชัดเป็นรูปธรรมในระดับต่างๆ มีการเปลี่ยนแปลงค่อยข้างสูงในระดับนโยบายโดยเฉพาะการวางนโยบายในการพัฒนาประเทศได้ให้ความสำคัญในด้านการท่องเที่ยวเพราะเป็นการสร้างรายได้เข้าสู่ประเทศอย่างมหาศาลในขณะเดียวกัน ผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยวชี้ให้เห็นถึงการปรับปรุงแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวสามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวให้มีความเหมาะสม และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อประเทศชาติ สำหรับประเพณีวัฒนธรรมไทยที่บรรพบุรุษของไทยได้สร้างสรรค์สั่งสมไว้นั้นเป็นมรดกสืบทอดให้อนุชนรุ่นหลังได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาและเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่จัดเป็นกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวให้มีศักยภาพสูงขึ้น ประเพณีและวัฒนธรรมเหล่านี้ที่เป็นเครื่องบำรุงขวัญ สร้างขวัญและกำลังใจชาวไทย เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและเป็นคุณค่าทางสังคมในการดำเนินวิถีชีวิตประจำวันของแต่ละคนขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม ความคิด ความเชื่อของบุคคลแต่ละท้องถิ่นนั้น คนไทยส่วนใหญ่ยึดถือและปฏิบัติตามธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่มีมาแต่เดิม เราจะเห็นว่าคนไทยมีประเพณีต่างๆ ที่ปฏิบัติ สืบทอดกันมาแทบทุกเดือนหรือที่เรียกว่า “ฮีตสิบสอง” ประเพณีมีอยู่ในทุกสังคม เป็นกิจกรรมที่ถูกกำหนดขึ้นและมุ่งหวังที่จะช่วยให้เกิดผลดีต่อการดำรงชีวิตโดยมีการสืบทอด ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสังคมนั้น จนถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของสังคมแต่ละแห่ง ประเพณีเกิดขึ้นจากความเชื่อและการปฏิบัติของคนในสังคมหนึ่งจนคนส่วนใหญ่ในสังคมยอมรับนับถือ ประเพณีจึงมีความสำคัญต่อชีวิตของคนในสังคมนั้นเป็นอย่างมากในเรื่องของประเพณีสามารถแยกออกเป็น 2 ประเภทคือประเพณีส่วนบุคคลและประเพณีส่วนรวม (นิคม มุสิกคามะ, 2545 : 72-79)

พระพุทธศาสนากับสังคมไทยนั้น ถือได้ว่ามีความสัมพันธ์และเป็นสิ่งควบคู่กันมาช้านานมีความแนบแน่นมั่นคง ไม่อาจที่จะแยกจากกันได้ พระพุทธศาสนาได้มีบทบาทและอิทธิพลอย่างมาก ในวิถีชีวิตของประชาชนชาวไทย อาจจะกล่าวได้ว่าทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับคนไทยโดยส่วนใหญ่ มีส่วนเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา กล่าวคือคนไทยมีทัศนคติ ความเชื่อ พิธีกรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และรวมถึงการดำรงชีวิตทั้งหมด ล้วนแต่มีพื้นฐานมาจากคำสอนของพระพุทธเจ้า พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนานั้น เป็นสิ่งที่เกี่ยวเนื่องกัน พิธีกรรมเป็นส่วนประกอบ ในการปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนา พิธีกรรมที่เป็นพุทธบัญญัติ มีพิธีอุปสมบท เข้าพรรษา ปวารณาออกพรรษา แสดงอาบัติ กาลกฐิน สวดพระปาฏิโมกข์ ระวังอธิการณ์ เป็นต้น ออกพรรษาคือการออกจากการอยู่ประจำในฤดูฝน ฤดูฝนนี้ พระภิกษุสงฆ์อยู่ประจำเป็นที่และไม่ได้ไปค้างแรมที่อื่น หรือที่เรียกกันว่าจำพรรษา เมื่ออยู่ครบ 3 เดือน ออกพรรษาแล้วจึงไปค้างแรมที่อื่นได้ เทศกาลออกพรรษาดตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ของปี ตามจันทรคตินิยมและถือเป็นวันแรกของเทศกาลออกพรรษา มีชื่อเรียกอีก อย่างหนึ่งว่าวันมหาปวารณา เพราะเป็นวันที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระสงฆ์ทำปวารณาแทนอุโบสถสังฆกรรม

การปฏิบัติตามประเพณี ขึ้นอยู่กับความเชื่อ ความต้องการ และค่านิยมของผู้ปฏิบัติ ประเพณีเป็นกฎเกณฑ์ แบบแผนที่สังคมกำหนดไว้ใช้ร่วมกันในสมาชิกของสังคมนั้น จึงถือเป็น เครื่องหมายบอกความเป็นพวกเป็นหมู่เดียวกันของผู้ที่ยึดถือประเพณีเดียวกัน เมื่อมีการปฏิบัติสืบทอดกันมา ทำให้เกิดความผูกพันซึ่งกัน

และกันระหว่างสมาชิกในสังคม จึงเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวกลุ่มคนให้อยู่ร่วมกันได้อย่างมั่นคง ประเพณีและความเชื่อของชาวอีสานนั้น นับว่ามีส่วนช่วยทำให้การดำรงชีวิตของสังคมมีความสงบร่มเย็น ความเชื่อในเรื่องภูตผี เทพอารักษ์ ถูกกำหนดขึ้นด้วย จุดประสงค์แฝงเร้นให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรท้องถิ่น สร้างแหล่งอาหาร พืชพันธุ์ อัญมณีสมาบุญ และช่วยรักษาป่าไม้ให้กับชุมชนหลาย ๆ ประเพณีจึงมีขึ้นเพื่อรวมใจของคนในชุมชน สร้างขวัญกำลังใจในการประกอบสัมมาอาชีพ ล้วนแล้วแต่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่นอันทรงคุณค่า เช่นเดียวกัน กับประเพณีบุญแห่กระดุม มีความคิดความเชื่อตามแนวของพุทธศาสนิกชน และได้ร่วมกันทำบุญ ตักบาตร ในบุญประเพณีมายาวนาน และมีการทอดถวายตันกระดุม และต้นผึ้งแบบโบราณเป็นประจำทุกปี ในระหว่างวันขึ้น 11-14 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปี เป็นประเพณีที่แสดงออกถึงศิลปวัฒนธรรม อันดงามที่ได้ปฏิบัติกันมายาวนาน จนถึงปัจจุบัน

ประเพณีบุญแห่กระดุมในเทศกาลของชาวพุทธศาสนิกชนชาวอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ได้เป็นสัญลักษณ์อันโดดเด่นเป็นที่เชิดชูเกียรติ ควรแก่การอนุรักษ์ให้คงอยู่ตลอดไป และ มีคุณค่าควรแก่การเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักกันทั่วไป มีการจัดขบวนประเพณีแห่กระดุมออกพรรษานั้น เป็นสิ่งที่มีวิวัฒนาการทางสังคมและศิลปะที่นาสนใจอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะเป็นการเปลี่ยนรูปแบบที่มี ดำนานกล่าวอ้างและยังเชื่อมต่อกับศิลปะรูปแบบหนึ่งในยังรูปแบบหนึ่ง งานประเพณีบุญแห่กระดุม เกิดจากคตินิยมที่เชื่อมกันมาว่าเป็นการทำบุญเพื่อให้เกิดความร่มเย็น อันยิ่งใหญ่ กลับสู่ภาวะปกติโดยเร็ว เป็นการบูชาขอพรพระพุทเจ้า เมื่อครั้งเสด็จไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์เพื่อโปรดพุทธมารดา แล้วกลับมา ยังโลกมนุษย์ โดยการจุดกระดุม เป็นสัญลักษณ์ของต้นไม้แห่งชมพูทวีป จุดได้น้ำมัน เวียนเทียน ทำบุญตักบาตรเทโว แต่ประการสำคัญของประเพณีนี้ชาวอีสานในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น จังหวัดมหาสารคามและจังหวัดชัยภูมิ ถือว่าเพื่อเป็นการร่วมงานบุญและรื่นเริงครั้งใหญ่ในรอบปี

ในปี พ.ศ.2532 ชาวหมู่บ้านราษฎร์ดำเนิน ตำบลหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ได้ฟื้นฟู ประเพณีการแห่กระดุมถวายวัดในวันออกพรรษา ต่อมาในปี พ.ศ. 2545 เทศบาลตำบลหนองบัวแดง ได้เล็งเห็นความสำคัญ และมีแนวคิดจัดงานประเพณีบุญแห่กระดุม โดยได้เลียนแบบจากชาวหมู่บ้าน ราษฎร์ดำเนิน มาดำเนินการเป็นประเพณีประจำปี ของอำเภอนองบัวแดง เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น โดยการระดมทุนสนับสนุนจากเทศบาลตำบล นองบัวแดง เทศบาลตำบลหลวงศิริ และองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอนองบัวแดง จำนวน 7 ตำบล ในการจัดงานจะมีการจัดประกวดขบวนแห่ขบวนฟ้อนรำและประกวดตันกระดุม ปัจจุบัน อำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ได้จัดงานประเพณีบุญแห่กระดุมดังกล่าว มาเป็นเวลา 17 ปี ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากจังหวัดชัยภูมิ องค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ เทศบาล 2 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอนองบัวแดง 7 ตำบล ทำให้แต่ละตำบล หมู่บ้าน และชุมชน มีความกระตือรือร้น ในการจัดงานประเพณีบุญแห่กระดุม มีการประยุกต์ตกแต่งตันกระดุมอย่างสวยงาม รวมถึงขบวนแห่เพราะนอกจากจะได้รับรางวัลจากคณะกรรมการจัดงานประเพณีบุญแห่กระดุม ยังได้รับรางวัลจากผู้ว่าราชการจังหวัดชัยภูมิ ทำให้ไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ ในหมู่บ้าน ตำบล ชุมชน

มีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าวเป็นอย่างดี แต่เมื่อประชาชนได้ทำกิจกรรมเดิม เป็นเวลานาน ทำให้ประชาชนขาดความกระตือรือร้น เกิดความขัดแย้งระหว่างหมู่บ้าน ตำบลและชุมชน เกิดปัญหาต่าง ๆ นานา และอาจจะมึหมู่บ้าน ตำบล และชุมชน ไม่เข้าร่วมกิจกรรมในงานประเพณี บุญแห่งกระฐูป อาจทำให้เกิดผลกระทบที่ตามมา ผู้สังคมควรคำนึงไป การที่จะแก้ไขปัญหานั้นได้ ก็ต้องมีการปลูกจิตสำนึกอันเป็นเงื่อนไข สำคัญที่จะช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นไปในทาง สร้างสรรค์ พัฒนาการท่องเที่ยว (ดนัย โขโยธธา, 2536 : 12-16)

สำหรับสภาพสังคมปัจจุบัน ประชาชนประสบภาวะความเคร่งเครียด ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง เป็นผลทำให้ร่างกายและจิตใจเกิดความเหน็ดเหนื่อย ภาวะสมองตึงเครียด เกิดการแข่งขันตลอดเวลา ไม่มีเวลาพักผ่อน ด้วยเหตุเหล่านี้ ประชาชนส่วนหนึ่ง จึงจำเป็นต้องหาเวลาว่าง เพื่อใช้สำหรับการพักผ่อน หรือท่องเที่ยวไปตามสถานที่ทางธรรมชาติ และสถานที่ที่มนุษย์สร้างขึ้น หรือทางวัฒนธรรม ผลที่ได้รับนอกจากความเพลิดเพลิน การผ่อนคลายความตึงเครียด ทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจแล้ว ยังได้รับความรู้ และประสบการณ์ ที่มีอยู่มากมายในแต่ละสถานที่ท่องเที่ยว จึงกำลังได้รับความสนใจจากประชาชนทั่วไป ในสังคมปัจจุบัน ฉะนั้น การท่องเที่ยวจึงเกี่ยวข้องกับ ธุรกิจเครือข่ายมากมาย นับตั้งแต่ธุรกิจการขนส่ง ธุรกิจของที่ระลึก ธุรกิจโรงแรม ธุรกิจประกันภัย ธุรกิจอาหาร ตลอดจนธุรกิจบริการต่าง ๆ เมื่อมีการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมประเทศไทย ก็กลายเป็นศูนย์กลาง การเดินทางและเป็นเส้นทางผ่านของนักท่องเที่ยว สามารถสร้างรายได้เข้าสู่ประเทศมากมาย ตลอดจนเกิดการกระทบต่อสภาพแวดล้อมและวิถีการดำรงชีวิตของผู้คนรวดเร็วกว่า อุตสาหกรรมสาขาอื่น ฉะนั้น การวางแผนธุรกิจการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จึงเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่ง ในการบริหารจัดการและการพัฒนา ด้วยด้วยเหตุเหล่านี้ จึงต้องแสวงหาแนวทางในการพัฒนาด้านอื่น ควบคู่กันไปทุกด้าน รวมทั้งการส่งเสริมพัฒนาชนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรม ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบัน เช่น ประเพณีบุญแห่งกระฐูป ฯลฯ เป็นต้น

ผู้วิจัยได้ให้ความสนใจและความสำคัญกับศิลปวัฒนธรรม และประเพณีพื้นบ้าน โดยเฉพาะประเพณีบุญแห่งกระฐูป ดังกล่าว จึงมีความสนใจที่จะศึกษา รวบรวมและบันทึกข้อมูลประเพณีบุญแห่งกระฐูป ซึ่งเป็นวัฒนธรรมทางด้านประเพณีที่ถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่โบราณ ในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ ตามโครงการรวบรวมและจัดเก็บข้อมูลมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมประจำปี 2561 รวมถึงปัญหาอุปสรรคที่มีผลต่อการเพิ่มศักยภาพของชุมชน เพื่อหาแนวทางการแก้ไขและเพิ่มศักยภาพของชุมชนในการอนุรักษ์งานประเพณีบุญแห่งกระฐูปในวันออกพรรษา อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ เพื่ออนุรักษ์ประเพณีเก่าแก่ให้คงอยู่ถึงอนุชนคนรุ่นหลัง อันได้แก่ลูกๆ หลานๆ สืบต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อศึกษาประวัติและกระบวนการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชน อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

2) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมและการเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชน อำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

3) เพื่อสืบสานการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยในเชิงคุณภาพผสมเชิงปริมาณ โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) โดยการศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Research) ดำเนินการสัมภาษณ์ (Interview) และการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) และสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้นำทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส, ผู้นำชุมชน ได้แก่ นายอำเภอ ประธานองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครู จำนวน 25 รูป/คน และกลุ่มผู้ร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group) จำนวน 3 ครั้ง ซึ่งอยู่อาศัยในเขตอำเภอนองบัวแดง กำหนดเอา 2 ตำบลคือเทศบาลตำบลหนองบัวแดงและตำบลนางแดด ประกอบด้วย คณะกรรมการวัด, คณะกรรมการชุมชน, ประชาชนผู้เป็นปราชญ์ท้องถิ่น, พ่อค้าและนักท่องเที่ยว จำนวน 30 คน สำหรับวิจัยเชิงคุณภาพ และประชาชนทั่วไปผู้มีส่วนเกี่ยวข้องตอบสนองต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พัฒนาและการเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญแห่งกระฐูปจำนวน 200 คน สำหรับวิจัยเชิงปริมาณ

ระยะที่ 1 ดำเนินการดังนี้คือ 1) สัมภาษณ์ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้างกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับประเพณีบุญแห่งกระฐูป และ 2) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้ศึกษาได้กำหนดประเด็นการสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ประกอบไปด้วย

ประเด็นที่ 1 ประวัติความเป็นมาและกระบวนการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

ประเด็นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และการเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญแห่งกระฐูป ของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

ประเด็นที่ 3 การสืบสานการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ รักษาประเพณีแห่งกระฐูป โดยสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้รู้และปราชญ์ชุมชน และประชุมกลุ่ม (Focus group) ผู้ทรงคุณวุฒิ 25 รูป/คน จำนวน 3 ครั้ง โดยการศึกษาเจาะลึก และได้เลือกชุมชนตำบลในอำเภอนองบัวแดงที่จะทำการศึกษาแบบเจาะจง โดยผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด จำนวน 200 คน มาวิเคราะห์หาค่าความถี่ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านสถานภาพส่วนบุคคล จำแนกตามเพศ, อายุ, การสมรสและการศึกษา

ระยะที่ 2 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาได้เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนในตำบลนางแดด เทศบาลตำบลหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสอบถามนำมาวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับศักยภาพชุมชน ปัญหาและอุปสรรคที่มีผลกระทบต่อศักยภาพชุมชน และ

แนวทางการสร้างเสริมศักยภาพชุมชนในการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูปของกลุ่มตัวอย่าง และจากการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ตามประเด็นที่กำหนดไว้

ระยะที่ 3 การจัดทำข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล ประเพณีบุญแห่งกระฐูปของอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ จากเอกสาร จากการเก็บข้อมูลจากการสอบถามเพื่อหา ค่าร้อยละ และค่าความถี่ ค่าเฉลี่ยแล้วอภิปรายในรูปของตารางและความเรียง ส่วนข้อมูลที่ได้จากการเสวนาหรือสนทนากลุ่ม นำมาวิเคราะห์ข้อมูลแล้วนำเสนอในรูปของการพรรณนา

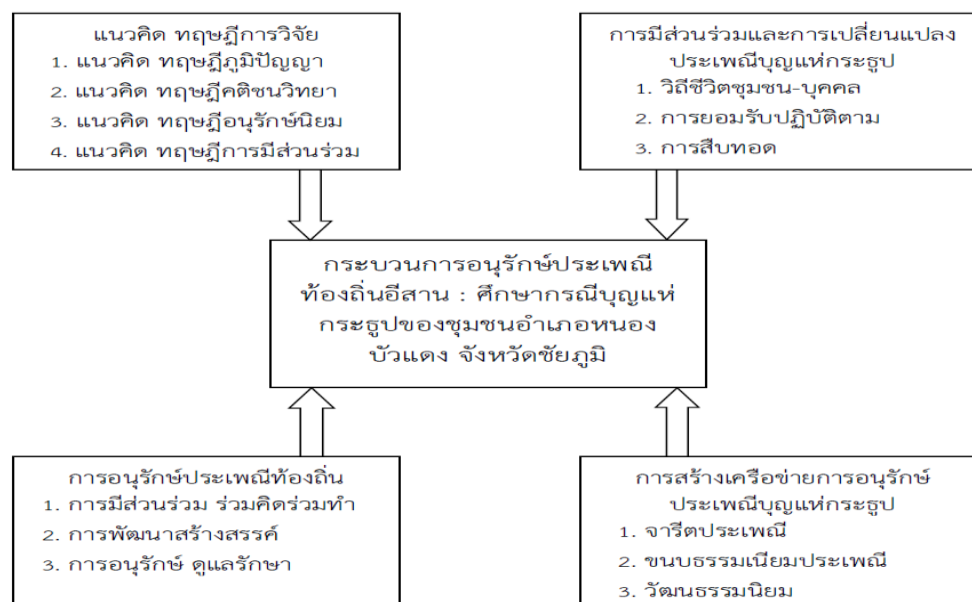
ระยะที่ 4 การนำเสนอผลวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลเสร็จแล้ว ผู้ศึกษานำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาเชิงคุณภาพ และนำเสนอผลศึกษาแบบพรรณนา

วิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) 2. การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) 3. แบบสอบถาม 4. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Observations Participant) 5. การสังเกตและการใช้เทคนิค SWOT และการถ่ายภาพ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิด ทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษากระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน ศึกษากรณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ประกอบด้วยแนวคิดทฤษฎีดังภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1. กรอบแนวคิดกระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน ศึกษากรณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เรื่อง “กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน : ศึกษากรณีบุญแห่กระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ” สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research Objectives) ได้ดังนี้

กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน : ศึกษากรณีบุญแห่กระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยได้ศึกษามาพอกว่าสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์

- (1) เพื่อศึกษาประวัติและกระบวนการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่กระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ
- (2) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมและการเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญแห่กระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ
- (3) เพื่อสืบสานการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่กระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งมีผลสรุปดังต่อไปนี้

ในด้านประวัติและกระบวนการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่กระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ความเป็นมาและความเชื่อ ค่านิยม ในประเพณีบุญกระฐูป คือ ความร่มเย็นอันยิ่งใหญ่ของต้นกระฐูป สัญลักษณ์แทนต้นหว่าซึ่งเป็นต้นไม้ประจำชมพูทวีป อันมีบันทึกไว้ในหนังสือฎีกาพระมาลัยสูตรว่า ลักษณะของต้นกระฐูปมีความยาวประมาณ 50 โยชน์ มีกิ่งใหญ่ 4 กิ่ง แผ่ ออกไปใน 4 ทิศทาง กว้างเป็นมณฑลได้ 100 โยชน์ หมายถึงพระพุทธศาสนานี้เป็นที่ร่มเย็นแก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย เปรียบเอาต้นกระฐูปนี้จุดแล้วย้อมส่งกลิ่นหอมฟุ้งจรจายไปยังทิศต่างๆ กลิ่น หอมนี้ ย่อมเป็นที่ชื่นใจแก่นุชย์ทั้งปวงที่ได้สัมผัสกลิ่นย่อมเกิดปิติ เกิดความสุขเบิกบานใจ เป็นคุณค่า ทางจิตใจ ของชาวอำเภอนองบัวแดง ซึ่งได้ร่วมกันจัดงานบุญแห่กระฐูปขึ้นเพื่อบูชาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อความเป็นสิริมงคล ความสุขร่มเย็น ความเจริญของชีวิต ครอบครัวและชุมชน

ประเพณีบุญแห่กระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ มีมานานมากแล้ว เป็นร้อยๆ ปี แต่เกิดขึ้นเมื่อไร ไม่ใครทราบแน่ชัด จากการสัมภาษณ์หลายท่านมีความเห็นตรงกันว่า ตั้งแต่เกิดมาก็เห็นมีอยู่แล้ว ตามประวัติในปี พ.ศ.2532 ชาวหมู่บ้านราษฎร์ดำเนิน ตำบลหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ได้ฟื้นฟูประเพณีการแห่กระฐูปถวายวัดในวันออกพรรษา ต่อมาในปี พ.ศ. 2545 เทศบาลตำบลหนองบัวแดง ได้เล็งเห็นความสำคัญและมีแนวคิดจัดงานประเพณีบุญแห่กระฐูป โดยได้เลียนแบบจากชาวหมู่บ้านราษฎร์ดำเนิน ดำเนินการเป็นประเพณีประจำปีของอำเภอนองบัวแดง เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น โดยการระดมทุน สนับสนุนจากเทศบาลตำบลหนองบัวแดง เทศบาลตำบลหลวงศิริ และองค์การบริหารส่วนตำบลใน อำเภอนองบัวแดง จำนวน 7 ตำบล ในการจัดงานจะมีการจัดประกวดขบวนแห่ ขบวนฟ้อนรำและประกวดต้นกระฐูป ในปัจจุบันอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ได้จัดงาน

ประเพณีบุญแห่กระฐูป อย่างยิ่งใหญ่มาเป็นเวลา 17 ปี ซึ่งก็ได้รับการสนับสนุนจากส่วนราชการระดับจังหวัด วัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด การสื่อสาร การท่องเที่ยวจังหวัดเป็นต้น จึงทำให้การจัดกิจกรรมประเพณีบุญแห่กระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง เป็นที่รู้จักเป็นอย่างดีในประเทศ และต่างประเทศจากความเป็นมาจนถึงปัจจุบันนี้

ในการมีส่วนร่วมการอนุรักษ์และการเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญแห่กระฐูปของชุมชน อำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิจากการตอบแบบสอบถามของผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 4 ตำบล คือ เทศบาลตำบลหนองบัวแดง, ตำบลท่าใหญ่, ตำบลนางแดดและตำบลวังชมพู จำนวน 200 ชุด จำนวน 12 ข้อ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.15 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้ว พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ 4.21 คือข้อที่ 4 คนในชุมชนมีส่วนร่วมจัดเตรียมพื้นที่ในการจัดงานบุญแห่กระฐูป, รองอันดับที่ 2 มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.19 ได้แก่ ข้อที่ 2 คนในชุมชนมีส่วนร่วมคิด วางแผน และแบ่งหน้าที่ในการจัดงาน และข้อที่ 3 คนในชุมชนมีส่วนร่วมการจัดงานบุญแห่กระฐูป อย่างพร้อมเพรียง, อันดับที่ 3 มีค่าเฉลี่ยอยู่ระดับมากเท่ากับ 4.18 คือ ข้อที่ 12 คนในชุมชนมีส่วนร่วม ประเมินผล ปรับปรุงและพัฒนาการจัดงานบุญแห่กระฐูปอย่างยั่งยืน

การวิเคราะห์พบว่าในภาพรวม คนในชุมชนทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ถือได้ว่ามีส่วนร่วม อย่างมากที่สุด ในการสืบสานอนุรักษ์และเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญแห่กระฐูปของชุมชนอำเภอนอง บัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งก็สามารถที่จะอนุรักษ์การทำกระฐูปแบบดั้งเดิมให้คงอยู่ต่อไป จากรุ่นต่อรุ่น สืบต่อกันไป และพัฒนาการจัดงานบุญแห่กระฐูปให้เจริญยิ่งขึ้น ในรูปแบบต่างๆ อย่างสวยงามและมีความหมาย อย่างสร้างสรรค์ ได้อย่างยั่งยืนสืบไป

ในการสืบสานการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่กระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ในการทำกระฐูปแต่ละปี จะมีกลุ่มผู้สูงอายุ ผู้เฒ่าผู้แก่อยู่ในหมู่บ้านในตำบล เวลาทำต้นกระฐูป จะร่วมกันทำ ก็จะมีคนรุ่นลูก รุ่นหลาน มาเรียนรู้ด้วยการมาทำรดลวดลายต่าง ๆ ประกอบต้นกระฐูป เป็นการสอนลูกสอนหลาน เป็นการสอนไปในตัว งานบุญแห่กระฐูปเป็นหนึ่งเดียวของประเทศ คนหนองบัวแดงจึงมีความภูมิใจในการสืบสานงานบุญประเพณีแห่กระฐูปนี้ การมีส่วนร่วมเป็นพื้นฐาน การพัฒนาของชุมชนเป็นการสร้างความสามัคคีให้ชุมชน ช่วยส่งเสริมการบริหารการปกครองส่วน ท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วย

องค์ประกอบของการสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่กระฐูป ก็จะมีหน่วยงาน ราชการ มี บ้าน วัด โรงเรียน คนในชุมชนแล้วก็มีกลุ่มนักท่องเที่ยววิถี ได้จัดมีโฆษณาทางสื่อดิจิทัล โซเชียล มีในฐานข้อมูลการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ซึ่งได้รับหนังสือเชิญไปร่วมงานจัดแสดง งานประเพณีบุญแห่กระฐูป ที่ศูนย์ประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ เมืองทองธานีทุกปี อันเป็นอัตลักษณ์ของอำเภอนองบัวแดง เป็นส่วนหนึ่งของการจัดงานวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นนานาชาติ และได้รับเชิญจัดแสดงที่ท้องสนามหลวงทุกปี ต่อเนื่องกันมาเป็นเวลา 10 กว่าปีมาแล้ว ซึ่งสรุปองค์ประกอบ 3 ด้านด้วยกัน คือ 1. ด้านการบริหารจัดการ 2. ด้านผู้เข้าร่วมพิธีและผู้ร่วมงาน และ 3. ด้านวัสดุและอุปกรณ์ทั้ง 3 ด้าน ได้กำหนดบทบาทหน้าที่และการดำเนินงาน ในการ

จัดงานประเพณีบุญแห่กระรูป โดยเทศบาลตำบลหนองบัวแดง และส่วนราชการที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย จนถึงปัจจุบัน

อภิปรายผลการวิจัย

กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสานตามโบราณนิยมของชาวอีสาน ในระหว่างเข้าพรรษา พระสงฆ์จะไม่มีโอกาสไปแสดงธรรมในที่อื่นได้ และการไปในที่อื่นอันเป็นการรอนแรมไป ย่อมมีโอกาสทำให้หลายอย่างเสียหายและทำให้คนอื่นเดือดร้อนด้วย ดังนั้น การออกพรรษาพระสงฆ์ จึงมีการทำปวารณาเสียก่อน ซึ่งหมายถึงการกล่าวปวารณาตัวไว้ต่อประชุมสงฆ์ เพื่อกำหนดแนวทางในการประพฤติปฏิบัติที่ดี การขอภัยหากได้มีการล่วงเกินทางวินัย ในทางที่ไม่ดีงาม และในขณะเดียวกัน ก็มีพิธีกรรมที่แสดงถึงความยินดีในการกระทำกิจทางสงฆ์ที่ดี ที่ได้กระทำมาตลอดช่วงฤดูฝน ถือว่าเป็นการปฏิบัติได้ครบตามวินัยสงฆ์ตลอดพรรษา

พิธีกรรมการจุดประทีป เป็นส่วนหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า เป็นการเฉลิมฉลองความสำเร็จใน การปฏิบัติระหว่างวันเข้าพรรษาที่ผ่านมา พอครบกำหนดในการปฏิบัติเป็นเวลายาวนานก็ย่อมพอใจ ควรจะได้มีการปฏิบัติเพื่อตอบสนองนั้นด้วยความสว่าง ซึ่งเป็นเสมือนดวงไฟที่กระทำในพิธีกรรมในวัน ออกพรรษาด้วยแสงที่เกิดจากรูป เทียน น้ำมัน และวิธีการต่าง ที่ทำให้มีแสง เช่น การจัดประทีปการ ไหลเรือไฟ การลอยกระทง โดยมีแรงบันดาลใจที่เกิดจากความศรัทธาในพุทธศาสนาเป็นหลักสำคัญ นอกจากนี้ยังมีสภาพแวดล้อมเป็นปัจจัยสำคัญ เช่น ถ้าสภาพแวดล้อมเป็นพื้นดินธรรมดา ก็นิยมทำพิธี ได้ประทีปหรือได้น้ำมันบนศาลเพียงตา หากเป็นบริเวณที่เป็นทุ่งกว้างก็นิยมทำโคมไฟให้ลอยขึ้นไปบนอากาศ ส่วนที่เป็นบริเวณใกล้กับแม่น้ำ ก็จะมีพิธีการไหลเรือไฟ แต่ถ้าหากเป็นหนองบึงซึ่งมีน้ำขัง ก็จะมีการลอยกระทง เป็นต้น แต่พิธีกรรมทั้งหลายที่กล่าวมานี้ จะเน้นเกี่ยวกับเรื่องแสงเป็นสำคัญ จึงมักจะทำในความมืด คือเวลากลางคืน

บุญแห่กระรูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ เป็นประเพณีบุญแห่กระรูป ออกพรรษาของอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ มีความสอดคล้องกันกับความเป็นมาของประเพณี ฮีตสิบสอง ซึ่งถือเอาก่อนวันออกพรรษา 3 วัน คือ ขึ้น 12 - 15 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปี โดยผู้นำชุมชนร่วมกับชาวบ้านจัดทำต้นกระรูป เพื่อจุดถวายเป็นพุทธบูชา อำเภอนองบัวแดงเริ่มทำต้นกระรูป เมื่อ 40 ปี ที่ผ่านมา โดยเริ่มจัดทำที่วัดบ้านราษฎร์ดำเนิน หมู่ที่ 2 ตำบลหนองบัวแดง ชาวบ้านที่จำศีลในเทศกาลเข้าพรรษา มีศรัทธาร่วมกันทำดอกกระรูปใหญ่ โดยทำจากใบปอสา ชูมะพร้าว ใบอัม ใบเนียม ซึ่งมีกลิ่นหอมตามธรรมชาติ โดยใช้เวลาจัดเตรียมและทำต้นกระรูปตลอดเวลา 3 เดือน ที่เข้าพรรษา เสร็จทันจุดบูชาในวันปวารณาออกพรรษา ต่อมาทุกหมู่บ้าน ทุกตำบล ได้สืบสานการทำต้นกระรูป และกำหนดเป็นประเพณีสำคัญของอำเภอ โดยชาวบ้านแต่ละตำบล จัดทำต้นกระรูป หลากหลายขนาด โดยขนาดเล็กมีความสูงไม่เกิน 3 เมตร ขนาดใหญ่มีความสูงไม่เกิน 6 เมตร นำเข้าร่วมในขบวนแห่ในระดับอำเภอ ถือเป็นประเพณีแห่กระรูปที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในประเทศ ในปี 2556 มี ขบวนแห่จัดต้นกระรูปและขบวนแห่เข้าร่วม 9 ขบวน ปัจจุบันนี้ถือได้ว่าเป็นประเพณีที่สร้างชื่อเสียง ให้กับ

อำเภอหนองบัวแดงเป็นอย่างดี พร้อมกับได้สร้างกิจกรรมให้ชุมชนได้เกิดความสัมพันธ์กันในการ ร่วมด้วย
ช่วยกันในการจัดงานบุญแห่กระฐูปขึ้น (ซอง อิล ฮัน, 2547 : 15-19)

ลักษณะของการจัดงานประเพณีท้องถิ่นบุญแห่กระฐูปเป็นประเพณี ภูมิปัญญาชาวบ้านใน เขต
อำเภอหนองบัวแดง ที่สืบทอดต่อกันมายาวนาน เป็นประเพณีท้องถิ่นโบราณ โดยนำมะพร้าวมาขี้เอาใย แล้ว
นำมารวมกับไม้สนุนไพรหอม ห่อกระดาษเป็นกระฐูปหอมจุดบูชาพระพุทธเจ้า

ขบวนการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่กระฐูปคือเป็นสิ่งปลูกจิตเยวชนรุ่นหลัง คุณค่าของการจัด
ประเพณีบุญแห่กระฐูป คือชุมชนได้มีส่วนร่วมในการทำต้นกระฐูป เกิดความสัมพันธ์ขึ้นในชุมชน

เหตุผลของการอนุรักษ์ประเพณีนี้เพราะจะได้สืบทอดวัฒนธรรมประเพณี อันทรงคุณค่านี้ ต่อไป
พร้อมกับชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ได้ให้ความสำคัญและร่วมมือของคนในชุมชน ต่อการจัดงาน
บุญประเพณีแห่กระฐูป คนในชุมชนให้ความร่วมมืออย่างดียิ่ง และมีการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงประเพณี
บุญแห่กระฐูป มีความแตกต่างของต้นกระฐูป เพราะในปัจจุบันเน้นความสวยงามและเพื่อให้เกิดศรัทธาอัน
ยิ่งใหญ่แต่ไม่ทิ้งสาระดั้งเดิมของประเพณี ในการจัดงานประเพณีบุญแห่กระฐูป ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้าน
ชุมชน และในปัจจุบันก็หาได้ง่ายขึ้น ส่วนการแห่กระฐูปก็มีรถยนต์ทำให้สะดวกขึ้นมาก เกิดความสัมพันธ์
ภายในชุมชนเป็นประเพณีที่ปลูกฝังจิตใจของคนในชุมชน

ด้านสภาพแวดล้อมของพื้นที่จัดงานประเพณีบุญแห่กระฐูป เมื่อก่อนจะจัดกันที่ในชุมชน ไม่ค่อย
สะดวกเรื่องสถานที่ ในปัจจุบันจะออกไปจัดที่อำเภอทำให้สะดวกสบายเกี่ยวกับสถานที่ทำให้ได้ใช้พื้นที่
กว้างขวางเหมาะสมในการจัดงานบุญประเพณีแห่กระฐูปและความสำคัญของประเพณีบุญแห่กระฐูป คนใน
ชุมชนและคนนอกชุมชนต่างก็มีความตื่นตัวตื่นต้นในการดำเนินงานประเพณีบุญแห่กระฐูป ทำให้เกิดคุณค่า
ทางด้านจิตใจ ของประชาชนในท้องถิ่นต่อประเพณีบุญแห่กระฐูป เนื่องจากบุญประเพณีแห่กระฐูปจะเกิดขึ้น
ใกล้วันออกพรรษาของประเพณี ทุกคนให้ความร่วมมือกันทุกหมู่บ้านในอำเภอหนองบัวแดงในการทำต้นกระ
ฐูปเข้าวัด เพื่อบูชาพระพุทธเจ้า

ด้านการท่องเที่ยวเกี่ยวกับประเพณีบุญแห่กระฐูป จะมีการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวจะจัดอยู่ในวัน
เดียวกันถือเป็นประเพณีปฏิบัติ คนที่ไปทำงานต่างจังหวัด ก็จะหยุดและกลับมาทำบุญที่อำเภอหนองบัวแดง
นำเพื่อนมาเที่ยวชมบุญประเพณีแห่กระฐูปด้วย และการเห็นความสำคัญในส่วนนี้จึงเป็นการสร้างเครือข่ายใน
การอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่กระฐูปของ ชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ มีรูปแบบขยายออกไปสู่
ภายนอกด้วย ทำให้เกิดความคุ้นเคย และได้รู้จักกันไปกว้างขึ้นกว่าเดิม แล้วยังได้บุญร่วมกัน สร้างความสัมพันธ์
ของอำเภอหนองบัวแดง ขยายไปสู่อำเภออื่น ๆ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนต่อการสร้างเครือข่ายการ
อนุรักษ์ประเพณีบุญแห่กระฐูป มีเครือข่ายในชุมชนจะต้องมีทั้งบ้าน วัด โรงเรียน ที่จะเป็นส่วนทำให้
กระบวนการอนุรักษ์ สืบสานต่อไปยาวนานขึ้น กระบวนการอนุรักษ์ปัจจุบันก็จะเป็นการสืบทอดต่อกันโดยการ
สอนต่อกัน และวิธีการสำคัญก็คือการถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังได้เข้าใจถึงวิธีการปฏิบัติ มีเครือข่ายในชุมชนทั้ง

บ้าน วัด โรงเรียน องค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอและจังหวัดอื่นๆ ที่เป็นส่วนทำให้กระบวนการอนุรักษ์สืบสานประเพณีต่อไปยาวนานขึ้นเป็นการสืบทอดกันรุ่นต่อรุ่น

ประวัติและกระบวนการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่กระฐูปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ประเพณีบุญแห่กระฐูปมีความเป็นมาและถือปฏิบัติมา เป็นประเพณีบุญประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมานาน ก็เพื่อบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พร้อมเกิดคุณค่า คือ คนในชุมชนได้สร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชนของตน เป็นที่พึงทางจิตใจของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ คนในชุมชนทุกหลังคาเรือน มีการทำกิจกรรมร่วมกัน แบ่งปันกัน คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา เช่น การประดิษฐ์ต้นกระฐูป จากเมื่อก่อนต้นเล็ก ปัจจุบันนี้มีการทำต้นใหญ่ขึ้น สวยงามมากขึ้น และมีความหลากหลาย แต่ยังคงสาระเพื่อบูชาพระรัตนตรัย

พร้อมกับส่งเสริมการศึกษาอนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรม จัดให้มีโครงการเผยแพร่ เอกลักษณ์ไทยที่สำคัญ คือ จัดให้มีโครงการจัดตั้งศูนย์ชุมชนส่งเสริมวัฒนธรรมไทย ซึ่งโครงการเหล่านี้ มีผลต่อการศึกษาค้นคว้าวิชาคติชนวิทยาในสมัยต่อมา โดยเฉพาะศูนย์วัฒนธรรม ในภูมิภาคต่าง ๆ มีส่วนสนับสนุนค่อนข้างมาก และศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดชัยภูมิ ให้ความสนใจกับกระบวนการอนุรักษ์ ประเพณีบุญแห่กระฐูปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดงเป็นอย่างดี จัดให้อยู่แผนประเพณีประจำจังหวัด

แนวคิดทฤษฎีเรื่องภูมิปัญญากระบวนการสร้างภูมิปัญญานั้นเป็นกระบวนการทางภูมิปัญญาของคนไทย คือ ความรู้ความสามารถในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น ในการดำรงชีวิต ในวิถีต่าง ๆ ของสังคมไทย ภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นในสังคมไทยมีมากมายหลายด้าน ภูมิปัญญาบางด้านสืบทอด มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทยในด้านต่าง ๆ หลายด้านได้แก่ ด้านการเมืองการปกครอง ด้านคติความเชื่อ ด้านการดำเนินชีวิต ด้านศิลปวัฒนธรรม ที่มีการพึ่งพาธรรมชาติ ความคิด ความเชื่อทางศาสนา การผสมผสานกับวัฒนธรรมต่างชาติ มีการดัดแปลงปรับปรุง เพื่อให้เหมาะสมกับเอกลักษณ์เฉพาะ และมีการพัฒนาถ่ายทอดมาจนถึงปัจจุบัน กระบวนการทางภูมิปัญญา ควรเริ่มจากการปรับกระบวนการทัศนในการพัฒนา ที่เชื่อว่ามนุษย์และธรรมชาติ ทั้งสิ่งที่มีชีวิต และไม่มีชีวิต มีความสัมพันธ์กัน พึ่งพาอาศัยกันอย่างสมดุล กระบวนการเรียนรู้เพื่อปรับตัวสู่สมดุล ของมนุษยชาติ มีมาตั้งแต่บรรพบุรุษ คุณค่าคู่ควรรู้พื้น ปรับประยุกต์ใช้เพื่อสร้างความมั่นคงเข้มแข็ง ให้กับประเทศไทย ได้อย่างยั่งยืน ประกอบด้วย

1. การอนุรักษ์โดยการปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่า แก่นสาระและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ สร้างจิตสำนึกของความเป็นคนท้องถิ่นนั้นๆ ที่จะต้องร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น รวมทั้งสนับสนุนให้มีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหรือพิพิธภัณฑ์ชุมชนขึ้น เพื่อแสดงสภาพชีวิตและความเป็นมาของชุมชน อันจะสร้างความรู้และความภูมิใจในชุมชนท้องถิ่นด้วย

2. การค้นคว้าวิจัยควรศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาของไทยในด้านต่าง ๆ ของท้องถิ่น จังหวัด ภูมิภาค และประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งภูมิปัญญาที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น มุ่งศึกษาให้รู้ความเป็นมาในอดีต และสภาพการณ์ในปัจจุบัน

3. การฟื้นฟู โดยการเลือกสรรภูมิปัญญาที่กำลังสูญหาย หรือที่สูญหายไปแล้วมาทำให้มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น โดยเฉพาะพื้นฐานทางจริยธรรม คุณธรรมและค่านิยม

4. การพัฒนา ควรริเริ่มสร้างสรรค์และปรับปรุงภูมิปัญญาให้เหมาะสมกับยุคสมัยและเกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยใช้ภูมิปัญญาเป็นพื้นฐานในการรวมกลุ่มการพัฒนา อาชีพควรนำความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีมาช่วยเพื่อต่อยอดใช้ในการผลิต การตลาดและการบริหาร ตลอดจนการป้องกันและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

5. การถ่ายทอด โดยการนำภูมิปัญญาที่ผ่านมามีเลือกสรรกลั่นกรองด้วยเหตุและผลอย่างรอบคอบและรอบด้าน แล้วไปถ่ายทอดให้คนในสังคมได้รับรู้ เกิดความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่า คุณประโยชน์และปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม โดยผ่านสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่าง ๆ

6. ส่งเสริมกิจกรรม โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาของชุมชนต่าง ๆ เพื่อจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

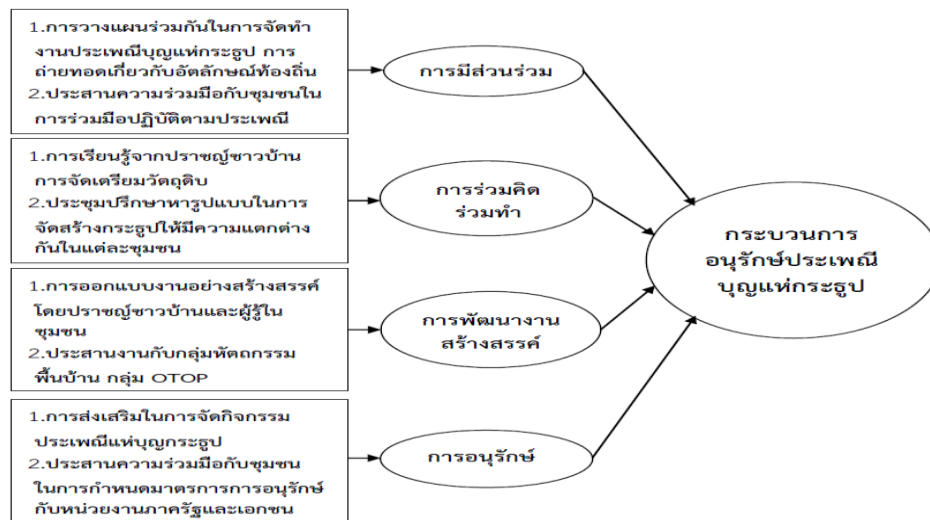
7. การเผยแพร่แลกเปลี่ยน โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอย่างกว้างขวาง โดยให้มีการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ ด้วยสื่อและวิธีการต่างๆ อย่างกว้างขวาง รวมทั้งกับประเทศอื่นๆ ทั่วโลก

8. การเสริมสร้างปราชญ์ท้องถิ่น โดยการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของชาวบ้าน ผู้ดำเนินงานให้มีโอกาสแสดงศักยภาพด้านภูมิปัญญา เช่น การจัดให้เยาวชนในท้องถิ่น มีส่วนร่วมกับกิจกรรมที่ดีๆ แล้วพวกเขาเหล่านั้น รู้สึกภาคภูมิใจ ที่ได้มีส่วนร่วม อาจจะเป็นกิจกรรมหารายได้สร้างวัด หรือมีกิจกรรมให้เด็ก ๆ ได้มาแสดงความสามารถ เช่น อาจจะมีเวทีดนตรี กิจกรรมกีฬา หรือเป็นเรื่องต่างๆ ที่สอดแทรกอยู่ในงานประเพณีของท้องถิ่น อย่างที่หมู่บ้านท้องถิ่นบางที่ ก็จะมีเวทีแสดงดนตรีในงานบุญ เทศกาลต่าง ๆ มีการจัดแข่งกีฬาของเยาวชนและคนในชุมชน ก็คือดึงคนรุ่นใหม่เข้ามา โดยใช้สิ่งที่เขาสนใจ แล้วเขารู้สึกภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณี แต่สิ่งที่สำคัญที่สุด คือความต่อเนื่องของการทำกิจกรรม แล้วเขาจะเฝ้ารออย่างใจจดใจจ่อเลยว่า เมื่อไหร่เขาจะได้เข้ามีส่วนร่วมอีกครั้งกับการอนุรักษ์ประเพณี ที่เขารู้สึกว่าดีงาม มีคุณค่า มีความหมายต่อชีวิตของเขาเองและชุมชนที่เขารักที่เขาอยู่อาศัย

องค์ความรู้ที่จากการวิจัยกระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน ศึกษากรณีบุญแห่กระดุมของ : ชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ สามารถสรุปได้ดังนี้คือ

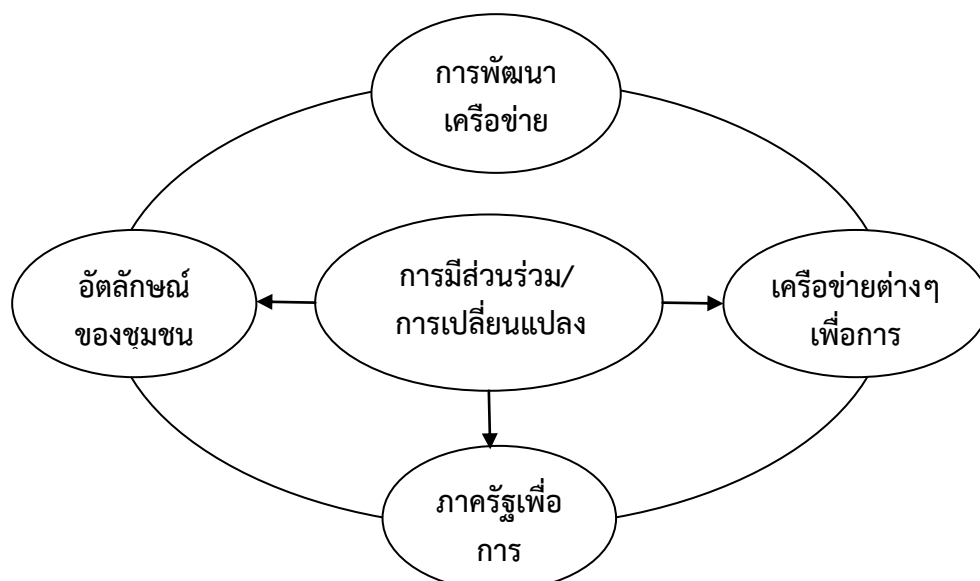
1. ประวัติและกระบวนการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่กระดุมของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ บริบทของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ เป็นชุมชนเก่าแก่มากมาตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พ .ศ.2360 มีความผูกพันกันแบบเครือญาติและมีการนับถือพระพุทธศาสนา เป็นวิถีชีวิตเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนอำเภอนองบัวแดง โดยประเพณีจะเริ่มก่อนออกพรรษา 3 วัน การอนุรักษ์ประเพณีบุญกระดุมของชุมชนจึงเป็นเหมือนการมีส่วนร่วม การร่วมคิดร่วมทำ การพัฒนาขึ้นงานอย่างสร้างสรรค์ การ

อนุรักษ์วัฒนธรรม และการดูแลรักษาสืบต่อ ได้รับการร่วมมือจากเครือข่ายภายนอกช่วยในทุกด้าน มีศักยภาพของชุมชนในทุกด้าน

แผนภาพที่ 2 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

2. การมีส่วนร่วมและการเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญแห่กระดุมของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ การสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่กระดุม เป็นแบบ 5 ประสานความร่วมมือกล่าวคือ 1 (บ้านและคนในชุมชน 2 วัด (3 โรงเรียน (4 หน่วยงานราชการ 5 วิถีวิถี ก่อให้เป็นเกิดอัตลักษณ์นักท่องเที่ยว(ลักษณะของชุมชน ร่วมมือสร้างเครือข่ายเหล่านี้ และร่วมกันออกบูธ ณ ศูนย์ประชุมสิริกิติ์ และเมืองทองธานีทุกปี โดยมีการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เป็นผู้เชิญให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของเทศบาลอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิไปร่วมออกงานด้วย

แผนภาพที่ 3 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

3. สืบสานการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่กระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ชุมชนได้นำคติประเพณีลวดลายด้วยกระดาษสีมาประดับให้เกิดลวดลายเพื่อเพิ่มความสวยงาม มีการตกแต่งสีสันทให้สวยงามตามจินตนาการ และเป็นลวดลายตามพื้นบ้าน อันเป็นการสื่อเกี่ยวกับ พระพุทธศาสนา พระมหากษัตริย์และวิถีชีวิตแบบไทย ลายกระฐูปนิยมใช้ลายมัดหมี่ ซึ่งเป็นลายมัดหมี่ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุ ลูกหลานในปัจจุบันจึงนำมาพัฒนาประยุกต์ประเพณีขึ้นใหม่เพิ่มคุณค่า เกิดอัตลักษณ์เฉพาะของชุมชน แม้กระนั้นหากชุมชนจะได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐแล้ว จะทำให้เกิดการผลิตงาน การสร้างงาน สร้างรายได้ และเกิดการท่องเที่ยวในชุมชน การส่งเสริมดังกล่าวทำให้วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ คงอยู่ได้สืบไป

ข้อเสนอแนะ

ควรทำการศึกษาวิจัยในด้านผลกระทบจากการส่งเสริมงานประเพณีบุญกระฐูป ในด้านเศรษฐกิจ สังคมและด้านสิ่งแวดล้อม และแนวทางการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่กระฐูป ให้เกิดความยั่งยืน เพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนาต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ของ อิล อัน. (2547). *ศึกษาประเพณีสงกรานต์ในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา*. วิทยานิพนธ์ศศ. สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- दनัย โขยโยธา. (2536). *พื้นฐานทางสังคมวิทยาการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.
- นิคม มุสิกะคามะ. (2545). *วัฒนธรรม: บทบาทใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์*. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.